

การประเมินศักยภาพของสิ่งแวดล้อมเชิงระบบในพื้นที่บึงขุนทะเล
จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน*
ASSESSMENT OF SYSTEMIC ENVIRONMENTAL POTENTIAL IN
THE BUENG KHUN THALE AREA, SURAT THANI PROVINCE,
FOR SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT

นภารัตน์ ไวยเจริญ¹, จิระวัฒน์ ตันสกุล^{2*}, เนตรนภา ธนพัฒน์³, อภรณ์รัตน์ ทองนพคุณ⁴

Naprarath Waijarean¹, Jirawat Tansakul^{2*}, Nate-napa Thanapat, Apornrat Thongnoppakun⁴

¹คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี ประเทศไทย

¹Faculty of Science and Technology, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Pattani, Thailand

²คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี ประเทศไทย

²Faculty of Education, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Pattani, Thailand

³คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี สุราษฎร์ธานี ประเทศไทย

³Faculty of Science and Technology, Suratthani Rajabhat University, Suratthani, Thailand

⁴สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดสุราษฎร์ธานี สุราษฎร์ธานี ประเทศไทย

⁴Provincial Office of Natural Resources and Environment Surat Thani, Suratthani, Thailand

*Corresponding author E-mail: jirawat.tu@psu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งประเมินศักยภาพของระบบสิ่งแวดล้อมเชิงระบบของบึงขุนทะเล จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อสนับสนุนการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ภายใต้แนวคิดสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ และปริมาณ โดยใช้เครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกตพฤติกรรมกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มทำงานด้านท่องเที่ยว 2) กลุ่มสนับสนุนระบบห่วงโซ่การท่องเที่ยว 3) กลุ่มนักท่องเที่ยว และ 4) กลุ่มองค์กรของรัฐที่มีบทบาทด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและท่องเที่ยว การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา ทำการเชื่อมโยง สรุปประเด็น ตีความหมาย และนำเสนอข้อมูล ส่วนวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ได้แก่ ความถี่ และร้อยละ ผลการศึกษาระบุได้ว่า 1) บึงขุนทะเล ยังคงรักษาศักยภาพทางนิเวศ ทั้งในด้านความหลากหลายทางชีวภาพ พรรณไม้ น้ำ และสัตว์น้ำพื้นถิ่น ตลอดจนทัศนียภาพที่สวยงามซึ่งเอื้อต่อการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน กลุ่มนักท่องเที่ยวยังคงให้ความสนใจต่อกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม และความเชื่อของชุมชน ชุมชนมีความเข้มแข็งในรูปวิสาหกิจชุมชน แต่ยังคงขาดกลไกการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมในระดับนโยบายและเชิงพื้นที่ จุดเด่น คือ การมีทุนทางวัฒนธรรม และทรัพยากรท้องถิ่นที่สามารถพัฒนาต่อยอดสู่ผลิตภัณฑ์หรือกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ได้ พบอุปสรรคด้านโครงสร้าง

พื้นฐาน ระบบประชาสัมพันธ์ และการบูรณาการระหว่างภาคีเครือข่ายที่ยังไม่เป็นระบบ และ 2) ควรเพิ่มการจัดการพื้นที่แบบองค์รวม โดยใช้หลัก “Eco-Creative Design” ออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวร่วมกับชุมชน การสร้างศูนย์เศรษฐกิจสร้างสรรค์ การฟื้นฟูทรัพยากรอย่างมีส่วนร่วม จะสามารถสะท้อนรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สมดุลในพื้นที่บึงขุนทะเลได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน

คำสำคัญ: การประเมินศักยภาพ, ระบบสิ่งแวดล้อมเชิงระบบ, การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, เศรษฐกิจสร้างสรรค์, สิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์

Abstract

This research aims to assess the potential of the environmental system of Bueng Khun Thale, Surat Thani Province, to support its development as a sustainable tourism destination under the concept of a creative environment. The study employed a mixed-methods approach, integrating both qualitative and quantitative research methodologies. Research instruments included questionnaires, interviews, and behavioral observations conducted with four key sample groups: 1) Personnel working in the tourism sector; 2) Stakeholders supporting the tourism supply chain system, 3) Tourists, and 4) Governmental organizations responsible for environmental and tourism management. The qualitative data were analyzed through content analysis by connecting, summarizing key issues, interpreting meanings, and presenting the findings. Quantitative data were analyzed using a statistical software package, employing descriptive statistics such as frequency and percentage. The study revealed that 1) Bueng Khun Thale continues to maintain its ecological potential in terms of biodiversity, aquatic plants, and native aquatic animals, as well as its scenic landscape that supports sustainable ecotourism activities. Tourist groups remain interested in activities related to local lifestyles, culture, and community beliefs. The community demonstrates strong cohesion through its community enterprise model; however, it still lacks participatory management mechanisms at both policy and spatial levels. The key strength lies in the community's cultural capital and local resources, which can be further developed into creative products or activities. Nevertheless, obstacles were identified in terms of infrastructure, public relations systems, and the lack of systematic integration among network partners. and 2) It is therefore recommended to promote holistic area management based on the principle of “Eco-Creative Design”, by co-designing tourism activities with local communities, establishing a Creative Economy Center, and fostering participatory resource restoration. These approaches can truly and sustainably reflect a balanced model of tourism development within the Bueng Khun Thale area.

Keywords: Potential Assessment, Systemic Environmental System, Sustainable Tourism, Creative Economy, Creative Environment

บทนำ

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้กลายเป็นหนึ่งในแนวทางสำคัญของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจโลกและของประเทศไทย โดยเฉพาะในยุคที่ทรัพยากรธรรมชาติต้องเผชิญกับความเสื่อมโทรมจากกิจกรรมของมนุษย์และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างต่อเนื่อง แนวคิดเรื่อง “สิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์” และ “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” จึงได้รับการส่งเสริมให้เป็นกลไกหลักในการออกแบบและดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ในหลายพื้นที่ และถูกพัฒนาต่อยอดกลายเป็นโมเดลต่าง ๆ ในระยะเวลาต่อมา ประเทศไทยภายใต้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้น “คุณภาพและความยั่งยืน” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ภาคการท่องเที่ยวสามารถขับเคลื่อนเศรษฐกิจควบคู่กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สร้างมูลค่าเพิ่มจากทุนทางธรรมชาติ ทุนทางวัฒนธรรม และความคิดสร้างสรรค์ของชุมชนท้องถิ่น ความสามารถในการออกแบบกิจกรรมหรือผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่า โดยไม่เบียดเบียนทรัพยากรธรรมชาติ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้กลายเป็นกรอบแนวคิดหลักในการพัฒนาท้องถิ่นยุคใหม่ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความเปราะบางทางระบบนิเวศ เช่น บึงขุนทะเล จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ทั้งสัตว์หน้าดิน แพลงก์ตอนพืช แพลงก์ตอนสัตว์ สัตว์น้ำ สัตว์ป่า โดยเฉพาะนกน้ำ รวมถึงพืชพรรณต่าง ๆ ซึ่งสิ่งมีชีวิตเหล่านี้มีคุณค่าอย่างยิ่งต่อระบบนิเวศวิทยา (ภาวิณี แก้วตาทิพย์, 2559); (บริษัท วี-คอน เอ็นไวรอนเมนทอล แอนด์ เทคโนโลยี จำกัด, 2564) รวมทั้งมีคุณค่าเชิงนิเวศ สังคม และเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่นและภูมิภาคอีกด้วย บึงขุนทะเลเป็นบึงน้ำจืดที่มีความเชื่อมโยงกับระบบน้ำทะเล รับอิทธิพลของน้ำขึ้นน้ำลง และเชื่อมต่อกับลุ่มน้ำย่อย 3 สายหลัก ได้แก่ คลองบ้านใหม่ คลองท่ากรวด และคลองมะขามเตี้ย ส่งผลให้พื้นที่ที่มีความหลากหลายทางระบบนิเวศสูง เป็นทั้งพื้นที่ต้นน้ำและแก้มลิงตามธรรมชาติ อีกทั้งยังมีจุดเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เช่น เขาท่าเพชร พระธาตุศรีสุราษฎร์ และศูนย์ศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่าในบริเวณใกล้เคียง (บริษัท วี-คอน เอ็นไวรอนเมนทอล แอนด์ เทคโนโลยี จำกัด, 2564) แต่ในระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา บึงขุนทะเลมีการเปลี่ยนแปลงระบบสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นอย่างมาก ทั้งจากการขยายตัวของเมือง การใช้ประโยชน์ที่ดินที่ไม่สอดคล้องกับสมดุลระบบนิเวศ และปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ซับซ้อนมากขึ้น ส่งผลให้ ณ ปัจจุบันมีสภาพเป็นเกาะปรากฏในบึงสองด้านที่ชัดเจนทางด้านทิศตะวันออกและตะวันตก ส่วนพื้นที่สีเขียวรอบบึงเกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน แปรสภาพเป็นชุมชน หมู่บ้านจัดสรร ห้างสรรพสินค้า ร้านค้า และโรงงานอุตสาหกรรม จำนวนมาก ส่วนคุณภาพน้ำในบึงขุนทะเล พบว่า คุณภาพน้ำในบึงขุนทะเลและคลองสาขาบางจุดมีค่าออกซิเจนละลายน้ำต่ำ (บริษัท วี-คอน เอ็นไวรอนเมนทอล แอนด์ เทคโนโลยี จำกัด, 2564) ประกอบกับหน่วยงานรัฐและท้องถิ่นได้ริเริ่มโครงการพัฒนาต่าง ๆ เช่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การก่อสร้างถนนรอบบึง การปรับปรุงภูมิทัศน์ การขุดลอก การสร้างศูนย์การเรียนรู้ และการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัด ซึ่งแม้จะเป็นแนวทางที่มีเป้าหมายชัดเจน แต่ก็ยังขาดการบูรณาการเชิงระบบในการจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ส่วนบริบทชุมชนรอบบึงขุนทะเลแสดงให้เห็นถึงศักยภาพในระดับหนึ่งในการเป็นฐานของการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เช่น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการแปรรูปสมุนไพร อย่างไรก็ตาม ยังขาดกลไกการมีส่วนร่วมในการออกแบบและบริหารจัดการพื้นที่อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในบริบทที่ความคาดหวัง

ของนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ ที่ต้องการประสบการณ์ที่ลึกซึ้งและสอดคล้องกับวิถีชุมชน (Vickery, J., 2015); (สุดถนอม ตันเจริญ, 2560) การเสนอให้ใช้กลไกเครือข่ายชุมชนประมงพื้นบ้านในการจัดการทรัพยากรอย่างมีส่วนร่วม (พงษ์เทพ แก้วเสถียร, 2564) และการขยายบทบาทของภาคประชาชนและเยาวชน เพื่อร่วมออกแบบการจัดการพื้นที่โดยอิงสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์และเศรษฐกิจฐานชุมชน (นรา พงษ์พานิชย์ และคณะ, 2567)

แนวคิด “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” และ “สิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์” สามารถเชื่อมโยงการพัฒนาเศรษฐกิจเข้ากับการอนุรักษ์คุณค่าทางธรรมชาติและวัฒนธรรมได้ (นรา พงษ์พานิชย์ และคณะ, 2567); (พงษ์เทพ แก้วเสถียร, 2564); (ภาวิณี แก้วตาทิพย์, 2559) ซึ่ง “สิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์” มุ่งพัฒนาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีส่วนร่วม ส่งเสริมการใช้ประโยชน์อย่างสมดุลและยั่งยืน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีระบบนิเวศเปราะบาง ซึ่งจำเป็นต้องออกแบบการจัดการโดยให้ชุมชนมีบทบาทหลักในการบริหารจัดการพื้นที่ของตนเอง แนวคิดนี้จึงเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมที่ตอบโจทย์ทั้งการอนุรักษ์และการสร้างเศรษฐกิจฐานรากที่ยั่งยืนในท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) ภายใต้การประยุกต์ใช้แนวคิดนี้ จะสามารถช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้ ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนแนวทางให้สอดคล้องทั้งในแง่เศรษฐกิจและความต้องการที่จะต้องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปด้วยกัน ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรในพื้นที่อันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาด เกิดผลกระทบน้อยที่สุด โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องและการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และชุมชนโดยรอบบึงจะได้รับผลประโยชน์จากห่วงโซ่การท่องเที่ยว โดยอยู่บนพื้นฐานของชุมชนเป็นผู้ออกแบบและจัดการอย่างแท้จริงในพื้นที่ คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการประเมินศักยภาพของระบบสิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่ ซึ่งมุ่งเน้นการประเมินใน 3 มิติหลัก ได้แก่ ระบบนิเวศ ระบบสังคม และระบบเศรษฐกิจ เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ และสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนได้อย่างแท้จริง โดยใช้วิธีของสิ่งแวดล้อม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของพื้นที่บึงขุนทะเล อันจะนำไปสู่การยกระดับการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่บึงขุนทะเลต่อไป

จากบริบทและการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาในเรื่องการประเมินศักยภาพของสิ่งแวดล้อมเชิงระบบในพื้นที่บึงขุนทะเล จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลสำคัญในการกำหนดแนวทางการพัฒนาและบริหารจัดการพื้นที่ให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอย่างแท้จริง การศึกษานี้คาดว่าจะสามารถนำไปสู่การออกแบบแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับบริบทของบึงขุนทะเล โดยใช้ต้นทุนทางทรัพยากรและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างสมดุล พร้อมส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในกระบวนการจัดการอย่างบูรณาการ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อประเมินศักยภาพของระบบสิ่งแวดล้อมเชิงระบบของบึงขุนทะเลสำหรับใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ภายใต้การประยุกต์ใช้หลักการของวิธีสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์
2. เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาภายใต้กรอบแนวคิดสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์ ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่บึงขุนทะเล

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาในพื้นที่บึงขุนทะเล จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในรัศมี 5 กิโลเมตร (จากจุดกึ่งกลางของบึงขุนทะเลและรอบบึงขุนทะเล) มีหน่วยงานการปกครองส่วนท้องถิ่นรับผิดชอบ จำนวน 4 หน่วยงาน ได้แก่ เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี เทศบาลตำบลขุนทะเล เทศบาลตำบลวัดประดู่ และ องค์การปกครองส่วนตำบลมะขามเตี้ย ทำการเก็บข้อมูลปฐมภูมิจากการสำรวจพื้นที่จริง เพื่อเก็บพิกัดทางภูมิศาสตร์สารสนเทศโดยใช้โปรแกรม Google Map ร่วมกับเครื่อง GPS ยี่ห้อ GARMIN รุ่น Oregon 750 ตลอดจนทำการสอบถาม/สัมภาษณ์พูดคุยแบบไม่มีโครงสร้างและมีโครงสร้าง และการสังเกตการณ์ขณะลงพื้นที่ ระหว่างเดือนสิงหาคม 2567 ถึง มกราคม 2568 ประกอบกับการทบทวนข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง การวิจัยครั้งนี้ใช้ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพในการเก็บรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

1. การประเมินศักยภาพของระบบสิ่งแวดล้อมทั้งระบบนิเวศ สังคมและเศรษฐกิจ ของบึงขุนทะเล สำหรับใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยการใช้แบบสอบถาม เก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มตัวอย่างที่ทำงานด้านท่องเที่ยวและกิจกรรมสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ 2) กลุ่มสนับสนุนระบบห่วงโซ่การท่องเที่ยว 3) กลุ่มนักท่องเที่ยว และ 4) กลุ่มองค์กรของรัฐที่มีบทบาทด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและท่องเที่ยว มีรายละเอียดการศึกษา ดังนี้

1.1. กลุ่มที่ทำงานด้านการท่องเที่ยวและกิจกรรมสิ่งแวดล้อมในพื้นที่บึงขุนทะเล โดยเลือกตัวอย่างแบบกำหนดโควตา (Quota Sampling) จากกลุ่มทำงานด้านการท่องเที่ยวและกิจกรรมสิ่งแวดล้อม โดยความสนใจและพร้อมให้ข้อมูลในการตอบแบบสอบถามเท่านั้น มีการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 58 คน แบบสอบถามประกอบด้วย 6 ส่วน คือ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ที่ตอบแบบสอบถาม 2) ทุนและข้อจำกัดของพื้นที่ที่มีในพื้นที่บึงขุนทะเล 3) ศักยภาพหรือขีดความสามารถในการใช้ประโยชน์ของระบบสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น 4) ปัจจัยที่มีผลต่อการความต้องการในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความโดดเด่นมากขึ้น 5) ความคิด/แนวทางสร้างสรรค์ที่ใช้ได้ในการผลิตและบริการในห่วงโซ่การจัดการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มมูลค่าและคุณค่า และ 6) ข้อเสนอแนะต่าง ๆ

1.2. กลุ่มสนับสนุนระบบห่วงโซ่การท่องเที่ยว ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ทำให้เกิดความพร้อมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ได้แก่ กลุ่มร้านอาหาร กลุ่มร้านค้า/แหล่งผลิตผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและสมุนไพร ที่พักนักท่องเที่ยวต่าง ๆ ฯลฯ โดยเลือกตัวอย่างแบบกำหนดโควตา (Quota Sampling) จากผู้นำชุมชน กลุ่มแกนนำฯ ที่ครอบคลุมร้านค้าทั้งขนาดเล็กและใหญ่ และเป็นร้านค้าที่สนใจและพร้อมให้ข้อมูลในการตอบแบบสอบถามเท่านั้น มีจำนวน 58 แห่ง โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ที่ตอบแบบสอบถาม 2) ความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มและความคิดเห็นในการมีส่วนร่วมต่อการท่องเที่ยว 3) ศักยภาพหรือขีดความสามารถของกลุ่มที่จะช่วยยกระดับการท่องเที่ยว 4) ความคิดเห็นและข้อเสนอต่าง ๆ

1.3. กลุ่มนักท่องเที่ยว มีการเก็บข้อมูลจากตัวอย่าง จำนวน 78 คน ซึ่งขนาดกลุ่มตัวอย่างนี้คำนวณมาจากสูตรการคำนวณของ (Kothari, C. R., 2004) ซึ่งเป็นสูตรที่ใช้ในกรณีที่ไม่ทราบขนาดประชากรที่แน่นอน คือ

$$n = \frac{P(1 - P) \cdot Z^2}{d^2}$$

โดยที่ n = จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ

P = สัดส่วนประชากรที่คาดว่าจะมีลักษณะนั้น เช่น 0.05 (5%)

Z = ค่าคงที่จากตาราง Z ที่ระดับความเชื่อมั่น เช่น 95% เท่ากับ 1.96

d = ค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดขึ้นได้ 0.05 (5%)

กลุ่มตัวอย่างชั้นต่ำดังกล่าว ผู้วิจัยจะเก็บตัวอย่างนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวบริเวณบึงขุนทะเล โดยการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) และตามสะดวก (Convenience Sampling) แบบสมัครใจ โดยกำหนดเก็บข้อมูลในพื้นที่ที่มีนักท่องเที่ยวทำกิจกรรม และช่วงเวลา 6.00 นาฬิกา - 8.00 นาฬิกา และเวลา 15.00 นาฬิกา - 21.00 นาฬิกา ที่มีกิจกรรมรอบบึงขุนทะเลมากที่สุด ซึ่งแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ 1) ข้อมูลทั่วไป 2) ข้อมูลความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวในบึงขุนทะเล 3) ความคิดเห็นและแนวทางการพัฒนา และการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และ 4) ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

1.4. กลุ่มองค์กรของรัฐที่มีบทบาทด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและท่องเที่ยว ใช้วิธีการสอบถามบุคลากรที่เป็นตัวแทน (Key Persons) ซึ่งใช้วิธีการเลือกกำหนดขนาดตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเป็นผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานการท่องเที่ยวและการกีฬา (สุราษฎร์ธานี) สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดสุราษฎร์ธานี เทศบาลตำบลวัดประดู่ เทศบาลตำบลขุนทะเล องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สมาคมธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัด และสถาบันการศึกษา ซึ่งเป็นกลุ่ม/หน่วยงาน/องค์กร ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงหรือสิ่งแวดล้อม มีจำนวน 25 คน ทั้งนี้ เพื่อรับทราบข้อมูลอันจะนำไปสู่การกำหนดวิธี/รูปแบบการใช้ทรัพยากรและความช่วยเหลือ เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวให้มีจุดโดดเด่นโดยใช้ทรัพยากรในพื้นที่แบบสร้างสรรค์

ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม/การสัมภาษณ์ข้างต้น จะนำมาวิเคราะห์ผลทั้งภายใต้หลักการทางสถิติทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติเชิงปริมาณโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ สถิติที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย สถิติเชิงพรรณนา

การสร้างเครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถามก่อนการใช้งาน มีการผ่านความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเชิงเนื้อหา ก่อน จำนวน 3 ท่าน และนำมาพิจารณาค่าความตรง (Validity) โดยคำนวณค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์ (Index of Congruence: IOC) ได้ค่าตั้งแต่ 0.67 - 1.00 พร้อมทำการทดสอบแบบสอบถามก่อนการใช้งาน ซึ่งแบบสอบถามทั้ง 4 กลุ่มตัวอย่าง ได้ใช้วิธีการตรวจสอบความถูกต้องเชิงเนื้อหา ก่อนและนำมาพิจารณาค่าความตรงเช่นเดียวกัน

อนึ่ง การเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์หรือการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มตัวอย่างครั้งนี้ ได้ผ่านการพิจารณาการขอจริยธรรมในมนุษย์เป็นที่เรียบร้อยแล้วตามเอกสาร REC Number psu.pn.1-005/67 ลงวันที่ 29 พฤษภาคม 2567 รวมทั้งมิได้ผ่านการอบรมจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ก่อนดำเนินการวิจัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

2. การกำหนดแนวทางการพัฒนาภายใต้กรอบแนวคิดสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์ ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่บึงขุนทะเล

นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาเสนอแนะแนวทางหรือมาตรการต่าง ๆ จากนั้น จะมีการทำเป็นเอกสารรายงานวิจัย ฉบับสมบูรณ์ และนำเสนอบทความวิจัย เพื่อเผยแพร่ และจัดส่งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อรับทราบและนำไปใช้ประโยชน์ในลำดับต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อมูลเชิงปริมาณจะเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องมือวิจัย ประกอบด้วยแบบสอบถาม 4 ชุด แบ่งตามกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มละ 1 ชุดแบบสอบถาม ประกอบด้วย ประเด็นข้อคำถามครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา และจัดทำทั้งรูปแบบเอกสารและออนไลน์ผ่านระบบ Google Form สามารถสแกนตอบแบบสอบถามผ่าน QR Code ได้ ตลอดจนได้จัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล พร้อมชี้แจงการขอเก็บข้อมูลภายใต้การได้รับการรับรองจริยธรรมในมนุษย์ด้วยความสมัครใจ และได้ชี้แจงสิทธิการให้ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง การปกปิดข้อมูลส่วนบุคคล การนำเสนอข้อมูลในภาพรวม การขออนุญาตเผยแพร่ภาพ และสิทธิการถอนตัวโดยปราศจากเงื่อนไข ซึ่งไม่ส่งผลกระทบต่อ ใด ๆ ต่อกลุ่มตัวอย่าง อนึ่ง เมื่อได้รับแบบสอบถามกลับเป็นที่เรียบร้อย จะทำการตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนของแบบสอบถามก่อน แล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูลสรุปผล จัดทำรายงาน และเผยแพร่งานวิจัยในลำดับต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้นำมาวิเคราะห์ทั้งภายใต้หลักการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังนี้

1. การวิเคราะห์เชิงปริมาณโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ - ข้อมูลลักษณะประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา ได้แก่ ความถี่ และร้อยละ
2. การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ประเมินศักยภาพของระบบสิ่งแวดล้อมเชิงระบบของบึงขุนทะเล โดยครอบคลุมมิติของระบบนิเวศ ระบบสังคม และระบบฐานเศรษฐกิจ ตลอดจนเสนอแนะแนวทางการพัฒนาภายใต้กรอบแนวคิดสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์ ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่บึงขุนทะเล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ทำการเชื่อมโยง สรุปประเด็น ตีความหมาย และนำเสนอข้อมูล

ในการจัดทำรายงานและการเขียนบทความวิชาการเพื่อเผยแพร่ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้โปรแกรม Chat GPT, Quill Bot, Scispace.ai เพื่อปรับสำนวนการเขียน และใช้โปรแกรม iThenticate ที่ให้บริการโดย PSU ตรวจสอบการคัดลอกผลงานทางวิชาการ เพื่อความถูกต้องโปร่งใส และความสมบูรณ์ของงานวิจัยมากยิ่งขึ้น

ผลการวิจัย

การประเมินศักยภาพของสิ่งแวดล้อมเชิงระบบในพื้นที่บึงขุนทะเล จังหวัดสุราษฎร์ธานี ทำการสำรวจข้อมูลเชิงพื้นที่จริงในรัศมี 5 กิโลเมตร จากจุดกึ่งกลางของบึงขุนทะเล ที่ละติจูด 9.07164 และ ลองจิจูด 99.33165 โดยมีสภาพพื้นที่รอบบึงขุนทะเลแสดงดังภาพที่ 1 มีการนำเสนอผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 หัวข้อ ดังนี้

1. ข้อมูลลักษณะประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา
2. ผลการประเมินศักยภาพของระบบสิ่งแวดล้อมเชิงระบบของบึงขุนทะเลสำหรับใช้ประโยชน์การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ภายใต้การประยุกต์ใช้หลักการของวิถีสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์
3. แนวทางการพัฒนาภายใต้กรอบแนวคิดสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์ ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่บึงขุนทะเล

ก. ถนนและช่องทางจักรยานบริเวณสวนสาธารณะ

ข. ยกยอของชาวประมงพื้นบ้าน

ภาพที่ 1 สภาพแวดล้อม และกิจกรรมต่าง ๆ รอบบึงขุนทะเล

1. ข้อมูลลักษณะประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา จากข้อมูลลักษณะประชากรศาสตร์พบว่า กลุ่มสนับสนุนระบบห่วงโซ่การท่องเที่ยว และกลุ่มนักท่องเที่ยว ที่ตอบแบบสอบถามมีสัดส่วนเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชายมากกว่าร้อยละ 65.52 กลุ่มนักท่องเที่ยวมีอายุน้อยกว่า 20 ปี ตอบแบบสอบถามมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 39.74 ส่วนกลุ่มทำงานสิ่งแวดล้อมและกลุ่มระบบห่วงโซ่การท่องเที่ยวมีสัดส่วนร้อยละเท่ากับ 32.80 และ 32.76 ตามลำดับ ทุกกลุ่มตัวอย่างยกเว้น กลุ่มองค์กรรัฐมีการศึกษาระดับปริญญาตรี ในสัดส่วนระหว่างร้อยละ 31.03 - 65.39 ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ทำงานด้านท่องเที่ยว มีอาชีพหลักรับราชการ/รัฐวิสาหกิจมากที่สุด ร้อยละ 29.30

กลุ่มนักศึกษา เพศหญิง มีอายุน้อยกว่า 20 ปี เป็นนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวหรือใช้บริการบริเวณบึงขุนทะเลมากที่สุด และร้อยละ 61.54 เป็นนักท่องเที่ยวที่อาศัยในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี รองลงมาร้อยละ 15.38 เป็นนักท่องเที่ยวจากอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี และเคยมาเที่ยวที่บึงขุนทะเลมากกว่า 5 ครั้ง โดยคิดเป็นร้อยละ 74.36 ผู้มาเยือนใช้รถยนต์มากที่สุดร้อยละ 70.51 มูลเหตุจูงใจหรือเป้าหมายของการมาเยือนบึงขุนทะเล คือ ชมความงามทางธรรมชาติ และดูนกบริเวณบึงขุนทะเล มากที่สุดร้อยละ 23.35 รองลงมาเป็นรับประทานอาหารท้องถิ่นร้อยละ 20.81 และออกกำลังกายร้อยละ 18.78 ตามลำดับ นักท่องเที่ยวที่มาเยือนบึงขุนทะเล มีความพึงพอใจในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 66.67 รองลงมามีความพึงพอใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 28.21 และมีความพอใจในระดับปานกลางน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 5.13 ตามลำดับ ซึ่งปัญหาหรืออุปสรรคในการท่องเที่ยวในบึงขุนทะเล ได้แก่ ห้างน้ำไม่สะดวกมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 25.84 รองลงมา คือ ปัญหาสถานที่ให้บริการซื้อของไม่มากพอ และสภาพภูมิทัศน์ของพื้นที่ไม่มีจุดเด่น มีสัดส่วนที่เท่ากัน คือ ร้อยละ 6.74 และหากพิจารณาในระดับความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวหรือผู้เยือนในพื้นที่ ณ ปัจจุบัน พบว่า สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ อยู่ในระดับน้อย คิดเป็นสัดส่วนที่มากที่สุดร้อยละ 17.48 รองลงมา คือ ขาดการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับบึงขุนทะเล ร้อยละ 12.62 นักท่องเที่ยวรู้จักพระราชดำริสุราษฎร์ และ วัดสมหวัง มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 38.46 รองลงมาเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขาท่าเพชร คิดเป็นร้อยละ 14.10

2. ผลการประเมินศักยภาพของระบบสิ่งแวดล้อมเชิงระบบของบึงขุนทะเล สำหรับใช้ประโยชน์การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ภายใต้การประยุกต์ใช้หลักการของวิถีสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์ โดยใช้เครื่องมือวิจัยแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 4 กลุ่ม ซึ่งได้ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 หัวข้อย่อย ดังนี้

2.1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับต้นทุนทางการท่องเที่ยวและข้อจำกัดในพื้นที่

2.2. ศักยภาพขีด/ความสามารถและการใช้ประโยชน์ในพื้นที่บึงขุนทะเล การวิจัยครั้งนี้มีการใช้

สัญลักษณ์แทนกลุ่มตัวอย่างและมีการกำหนดเกณฑ์การแปลผลค่าเฉลี่ยของมาตรฐานค่า 3 และ 5 ระดับดังต่อไปนี้และแสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เกณฑ์การแปลผลค่าเฉลี่ยของมาตรฐานค่า 5 ระดับ และ 3 ระดับ

มาตรฐานค่าเฉลี่ย	ระดับการแปลผล	มาตรฐานค่าเฉลี่ย	การแปลผล
4.50 - 5.00	มากที่สุด	2.34-3.00	มาก
3.50 - 4.49	มาก	1.67-2.33	ปานกลาง
2.50 - 3.49	ปานกลาง	1.00-1.66	น้อย
1.50 - 2.49	น้อย		
1.00 - 1.49	น้อยที่สุด		

หมายเหตุ สัญลักษณ์แทนกลุ่มตัวอย่าง

* หมายถึง กลุ่มตัวอย่างที่ทำงานด้านท่องเที่ยวและกิจกรรมสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

** หมายถึง กลุ่มสนับสนุนระบบห่วงโซ่การท่องเที่ยว

*** หมายถึง กลุ่มนักท่องเที่ยว

**** หมายถึง กลุ่มองค์กรของรัฐที่มีบทบาทด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและท่องเที่ยว

2.3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับต้นทุนทางการท่องเที่ยวและข้อจำกัดในพื้นที่ จากการสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์หรือต้นทุนในด้านต่าง ๆ ครอบคลุมทั้งระบบสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและระบบเศรษฐกิจสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้นที่เหมาะสมหรือคุ้มค่าแก่การมาท่องเที่ยวหรือมาทำกิจกรรมหรือมาเรียนรู้หรือควรรักษาไว้หรือรักษา อนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่ ของกลุ่มตัวอย่าง ทั้ง 4 กลุ่มตัวอย่าง และนำผลการศึกษามาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยและจัดอันดับต้นทุนทางทรัพยากรในพื้นที่บึงขุนทะเล 3 อันดับแรก พบว่า กลุ่มทำงานด้านสิ่งแวดล้อม กลุ่มระบบห่วงโซ่การท่องเที่ยว และ กลุ่มนักท่องเที่ยว ที่ให้ความสำคัญตรงกัน 3 อันดับแรก คือ 1) ทรัพยากรทางภูมิทัศน์/ทรัพยากรทางสายตาที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น แหล่งน้ำธรรมชาติที่สวยงาม โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเท่ากับ 4.43 2) ทรัพยากรทางกายภาพที่มนุษย์ได้สร้างไว้ (โครงสร้างพื้นฐานรอบบึง เช่น ถนน พื้นที่ออกกำลังกายสะพาน วัด ศาลสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สถานที่ท่องเที่ยว อาคารอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ฯลฯ) ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.26 3) ทรัพยากรทางชีวภาพที่หลากหลาย (สัตว์น้ำ นก ลิง พืชน้ำ ฯลฯ) โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.24 ตามลำดับ ส่วนกลุ่มองค์กรของรัฐ ให้ความสำคัญในเรื่องของ ทรัพยากรน้ำ (น้ำอุปโภค/บริโภค) ร่วมด้วย แต่ยังคงอยู่ในกลุ่มของต้นทุนลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ อันดับที่ 1 มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเท่ากับ 4.64 ในด้านทรัพยากรทางชีวภาพที่หลากหลาย (สัตว์น้ำ นก ลิง พืชน้ำ ฯลฯ) อันดับที่ 2 มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.60 ในด้านทรัพยากรทางภูมิทัศน์/ทรัพยากรทางสายตาที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น แหล่งน้ำธรรมชาติที่สวยงาม และอันดับที่ 3 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.40 ในด้าน ทรัพยากรน้ำ (น้ำอุปโภค/บริโภค) ส่วนทรัพยากรทางกายภาพที่มนุษย์ได้สร้างไว้ (โครงสร้างพื้นฐานรอบบึง เช่น ถนน พื้นที่ออกกำลังกายสะพาน วัด ศาลสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สถานที่ท่องเที่ยว อาคารอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ฯลฯ) ให้ความสำคัญเป็นอันดับที่ 4 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.28 แสดงผลดังตารางที่ 2 และภาพที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นประเด็นต้นทุนและข้อจำกัดในพื้นที่บึงขุนทะเลของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 4 กลุ่ม

รายการ/กลุ่ม	ทำงานด้าน สิ่งแวดล้อม*		ระบบห่วง โซ่**		นักท่องเที่ยว***		หน่วยงาน รัฐ****	
	M	S.D.	M	S.D.	M	S.D.	M	S.D.
1. ทรัพยากรทางชีวภาพที่หลากหลาย	4.24	0.79	3.62	0.81	3.78	0.89	4.64	0.56
2. ทรัพยากรทางกายภาพที่มนุษย์สร้างขึ้น	4.26	0.71	3.74	0.82	3.87	0.81	4.28	0.72
3. ทรัพยากรทางภูมิทัศน์/ทางสายตาที่เป็นเอกลักษณ์	4.43	0.72	3.76	0.93	3.92	0.86	4.60	0.63
4. ทรัพยากรที่มีฐานจากวัฒนธรรม ความเชื่อ วิถีชีวิต ของคนในพื้นที่	3.79	0.80	3.48	0.81	3.58	0.88	4.24	0.81
5. ทรัพยากรจากสินค้า/ธุรกิจเด่นในพื้นที่	3.50	0.73	3.16	0.94	3.53	0.86	4.12	0.82
6. ทรัพยากรในการให้บริการทางสุขภาพ	3.69	0.83	2.86	0.92	3.38	0.95	3.84	0.88
7. ทรัพยากรแหล่งเรียนรู้/สถาบันการศึกษา	3.62	0.87	3.05	0.80	3.49	1.05	3.96	0.87
8. ทรัพยากรทางน้ำ (น้ำอุปโภค/บริโภค)	4.12	0.77	-	-	-	-	4.40	0.69
9. ทรัพยากรมนุษย์	3.81	0.82	-	-	-	-	4.24	0.71
10. ทรัพยากรที่ใช้ในการจัดการท่องเที่ยวได้	3.59	0.81	-	-	-	-	3.76	0.71

การวิจัยครั้งนี้สามารถจัดอันดับความสำคัญของจุดเด่น 5 ด้านของบึงขุนทะเล โดยเปรียบเทียบความคิดเห็นจาก 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มทำงานด้านสิ่งแวดล้อม กลุ่มสนับสนุนระบบห่วงโซ่การท่องเที่ยว และกลุ่มหน่วยงานภาครัฐ พบว่า ทรัพยากรต้นทุนในพื้นที่บึงขุนทะเลที่มีความสำคัญมาอันดับแรก คือ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันดับที่ 2 คือ สถานที่ท่องเที่ยว และการมีกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่บึงขุนทะเล และอันดับที่ 3 ยังคงเป็นต้นทุนด้านวัฒนธรรมและความเชื่อ ซึ่งด้านวัฒนธรรมและความเชื่อของบึงขุนทะเลมีความโดดเด่นทั้งด้านสถานที่ พิธีกรรม และความผูกพันของชุมชน ถือเป็นทุนทางสังคมที่สามารถพัฒนาต่อยอดเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และจิตวิญญาณ ได้อย่างเข้มแข็งซึ่งมีความเชื่อว่า พื้นที่นี้มี พลังศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งสะท้อนความสงบร่มเย็น ตลอดจนมีอาหารพื้นถิ่นและสินค้าท้องถิ่น ซึ่งกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่มได้ยกตัวอย่างอาหารและผลผลิตชุมชนที่มีความสำคัญ ได้แก่ 1) มะพร้าวน้ำหอม เป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญของพื้นที่ มีรสชาติดีและมีชื่อเสียง 2) น้ำตาลมะพร้าว ผลิตจากมะพร้าวพื้นบ้าน แสดงถึงภูมิปัญญาชาวบ้าน และ 3) ผลไม้ท้องถิ่น เช่น ฝรั่ง ชมพู และกระเทียม ปลูกในพื้นที่สวนรอบบึง ตลอดจนอาหารพื้นถิ่นปลอดภัย/ปลอดสารพิษ ที่เน้นวัตถุดิบจากชุมชน เช่น ผักอินทรีย์ กุ้งแห้ง ปลาในท้องถิ่น

ภาพที่ 2 ทรัพยากรต้นทุน (ทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจและสังคม) ในพื้นที่รอบบึงขุนทะเล

2.4 ศักยภาพ/ขีดความสามารถและการใช้ประโยชน์ในพื้นที่บึงขุนทะเล จากการสอบถามกลุ่มทำงานด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า การท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืนมีค่าเฉลี่ยในระดับมากเท่ากับ 3.93 รองลงมาให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการท่องเที่ยวแบบผสมผสาน มีค่าเฉลี่ยไม่ต่างกันอยู่ระหว่าง 3.90 - 3.91 และการท่องเที่ยวตามความเชื่อมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด เท่ากับ 3.66 ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ความคิดเห็นของกลุ่มทำงานด้านสิ่งแวดล้อมด้านขีดความสามารถในแนวทางการจัดการท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ

รายการ	M	S.D.	ความหมาย
1. การท่องเที่ยวเชิงเกษตร	3.86	0.84	มาก
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิถี	3.91	0.91	มาก
3. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	3.90	0.74	มาก
4. การท่องเที่ยวชุมชน	3.88	0.74	มาก
5. การท่องเที่ยวตามสายความเชื่อ	3.66	0.71	มาก
6. การท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืน	3.93	0.85	มาก

3. แนวทางการพัฒนาภายใต้กรอบแนวคิดสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์ ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่บึงขุนทะเล จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามทั้ง 4 กลุ่ม นำมาสังเคราะห์เป็นแนวทางการพัฒนาพื้นที่บึงขุนทะเลได้ดังต่อไปนี้

3.1 การจัดการสิ่งแวดล้อมเชิงสร้างสรรค์ การอนุรักษ์และฟื้นฟูบึงขุนทะเลในฐานะพื้นที่ชุ่มน้ำควรอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์ (Creative Environment) ซึ่งมุ่งสร้างสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์กับการรักษาทรัพยากร โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการออกแบบกิจกรรมและพื้นที่ใช้สอย เช่น

เส้นทางเดินเพื่อศึกษาธรรมชาติ ศาลาชมวิว ศูนย์เรียนรู้ความหลากหลายชีวภาพ และการจัดนิทรรศการหมุนเวียนที่สื่อสารผ่านสื่อสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดความเข้าใจด้านสิ่งแวดล้อมอย่างลึกซึ้ง การส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้ฐานทรัพยากรอย่างรับผิดชอบ และการออกแบบพื้นที่เชิงนิเวศในรูปแบบ “Eco-Creative Design” เช่น การใช้วัสดุธรรมชาติในการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก การจัดการขยะและน้ำเสียอย่างมีประสิทธิภาพ และการใช้พลังงานหมุนเวียนในพื้นที่บริการนักท่องเที่ยว ถือเป็นแนวทางที่ควรสนับสนุน

3.2 บทบาทของเครือข่ายและกลไกการพัฒนา ควรส่งเสริมการจัดตั้ง “เครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวสร้างสรรค์บึงขุนทะเล” โดยมีภาคประชาสังคม หน่วยงานรัฐ และภาคธุรกิจในพื้นที่ร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนายั่งยืน อาทิ การสร้างหลักสูตรนำเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Tour Guide) การจัดเวทีเรียนรู้ร่วม และการพัฒนาแพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อเผยแพร่เรื่องราวของชุมชนและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

อภิปรายผล

บึงขุนทะเล เป็นระบบนิเวศน้ำจืดที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง และยังคงรักษาความเชื่อมโยงขององค์ประกอบทางกายภาพ ชีวภาพ และวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้อย่างกลมกลืน ซึ่งถือเป็นจุดแข็งสำคัญในการใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีศักยภาพในการใช้ประโยชน์เพื่อกิจกรรมท่องเที่ยวและการเรียนรู้ในหลายมิติ โดยเฉพาะในด้านระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม กายภาพ และวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มองว่า บึงขุนทะเลสามารถพัฒนาเป็น “ศูนย์เรียนรู้สิ่งแวดล้อม” เป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สะท้อนถึงศักยภาพของพื้นที่ในการรองรับกิจกรรมการเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยบึงขุนทะเล เหมาะสมกับการพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ภาคสนามในระดับจังหวัดและภูมิภาค ขณะเดียวกัน กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการพื้นที่ เช่น ผู้นำชุมชน และหน่วยงานท้องถิ่น ยังสะท้อนข้อจำกัดในการใช้ประโยชน์ เช่น การขาดแคลนงบประมาณ การขาดการบูรณาการแผนงาน และการขาดความต่อเนื่องของโครงการพัฒนา (ภาวณี แก้วดาทิพย์, 2559) และการวางผังพื้นที่ที่ยั่งยืนจำเป็นต้องมีการวางแผนร่วมระหว่างหน่วยงานหลายภาคส่วน เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและเสริมศักยภาพของพื้นที่ (Risteski, M. et al., 2012); (Milijic, S. et al., 2010)

พื้นที่บึงขุนทะเลยังมีองค์ประกอบทางกายภาพ เช่น ทางเดินริมบึง สะพาน ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว และแหล่งจำหน่ายสินค้า ที่สามารถพัฒนาเป็นโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการใช้ประโยชน์ในเชิงสร้างสรรค์ (Ahyani, A. et al., 2025) และแนวทางการออกแบบ “Green Infrastructure” ที่เสนอให้พื้นที่สีเขียวในเขตเมืองสามารถรองรับกิจกรรมด้านนันทนาการ การเรียนรู้ และสุขภาพได้ และหากพิจารณาจากบริบทของต้นทุนธรรมชาติและต้นทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ที่มีอยู่แล้ว บึงขุนทะเลยังคงมีศักยภาพเชิงพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาให้เป็น “ห้องเรียนธรรมชาติกลางเมือง” (Open Learning Landscape) (Smithwick, E. et al., 2023) และแนวคิด Creative Ecology ซึ่งเน้นการใช้พื้นที่ธรรมชาติกลายเป็นฐานของการเรียนรู้ วิจัย และกิจกรรมทางวัฒนธรรมร่วมกับชุมชน ส่วนในเชิงกลยุทธ์ พื้นที่นี้สามารถกำหนดเป็นโซนอนุรักษ์พิเศษภายใต้แนวคิดพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีคุณค่าสูง (High Conservation Value Wetland: HCVW) ซึ่งมีศักยภาพต่อการฟื้นฟูระบบนิเวศ และรองรับกิจกรรมท่องเที่ยว

เชิงอนุรักษ์ในระดับท้องถิ่นถึงระดับภูมิภาค หากได้รับการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม (Co-management) ระหว่างหน่วยงานรัฐ ท้องถิ่น และภาคประชาสังคม (Vickery, J., 2015)

ส่วนอุปสรรคในพื้นที่เช่น การขาดกลไกบูรณาการระหว่างหน่วยงาน การขาดแผนระยะยาวที่มีความต่อเนื่อง และแรงกดดันจากการขยายตัวของเมืองรอบพื้นที่ชุ่มน้ำ (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2563) และการระบุถึงความล้มเหลวของการจัดการพื้นที่สีเขียวมักเกิดจาก การขาดแผนแม่บทที่ชัดเจนและการมีส่วนร่วมในระยะยาวของประชาชน (Ahyani, A. et al., 2025)

ดังนั้น ศักยภาพของระบบสิ่งแวดล้อมของบึงขุนทะเล แสดงให้เห็นถึงความพร้อมทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ โครงสร้างของระบบนิเวศ และความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งสามารถนำไปสู่การพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างแท้จริง หากมีการออกแบบพื้นที่อย่างเป็นระบบและจำแนกโซนอย่างชัดเจน เช่น การจัดตั้ง ECO Zone หรือ “ห้องเรียนธรรมชาติกลางเมือง” (Open Learning Landscape) ที่ส่งเสริมการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมจริง โดยใช้ต้นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีอยู่เดิมให้เกิดคุณค่าเพิ่ม ภายใต้แนวคิด Creative Ecology ควบคู่กับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะด้านการสื่อสาร การสร้างความเข้าใจร่วมกัน และการจัดการทรัพยากรอย่างบูรณาการ เพื่อให้สามารถบริหารจัดการพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ บนพื้นฐานของแนวคิดแบบองค์รวมและเชิงสร้างสรรค์ นำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่สมดุลและยั่งยืนในระยะยาว

สรุปและข้อเสนอแนะ

การประเมินศักยภาพของสิ่งแวดล้อมเชิงระบบในพื้นที่บึงขุนทะเล จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญกับทรัพยากรทางภูมิทัศน์ที่เป็นเอกลักษณ์ โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเท่ากับ 4.43 รองลงมาเป็นทรัพยากรทางกายภาพที่มนุษย์สร้างขึ้น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.26 และอันดับที่ 3 เป็นทรัพยากรทางชีวภาพที่หลากหลาย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.24 ตามลำดับ ส่วนจุดเด่น 3 ด้านของบึงขุนทะเล เรียงตามลำดับ ได้แก่ 1) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) สถานที่ท่องเที่ยว และการมีกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่บึงขุนทะเล และ 3) ด้านวัฒนธรรมและความเชื่อทั้งด้านสถานที่ พิธีกรรม และความผูกพันของชุมชน ซึ่ง ทุกกลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญกับการคงไว้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำขนาดใหญ่ ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ ตลอดจนมีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ ให้คนในชุมชนรอบบึงขุนทะเลตั้งแต่ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรต้นน้ำ แปรรูปกลางน้ำ และจัดจำหน่ายปลายน้ำ อีกทั้งเสนอแนะให้มีกลไกความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาชน และภาครัฐกิจ จัดระบบฐานข้อมูลนักท่องเที่ยวและกิจกรรมในพื้นที่ จัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว มีกลไกติดตามโดยความร่วมมือระหว่างเทศบาล สถาบันการศึกษา และภาคประชาชน ตลอดจนจัดตั้งศูนย์เรียนรู้สิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์ในพื้นที่รอบบึง ส่วนในเชิงนโยบาย ควรมีการกำหนดยุทธศาสตร์การจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเชิงสร้างสรรค์ (Eco-Creative Wetland Management Strategy) ที่บูรณาการหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนท้องถิ่นเข้าด้วยกัน เพื่อวางแผนการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างเหมาะสม รวมทั้งจัดตั้ง คณะกรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงขุนทะเลอย่างยั่งยืน เพื่อกำหนดแนวทางการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับศักยภาพของระบบนิเวศและความต้องการของชุมชน และควรส่งเสริมให้หน่วยงานในระดับจังหวัดและท้องถิ่นนำแนวคิด Eco-Creative Design ไปปรับใช้ในการวางผังเมือง การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

และการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งสนับสนุนงบประมาณและมาตรการจูงใจในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีส่วนร่วม ส่วนแนวทางการวิจัยในอนาคต ควรเน้นการศึกษาการประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม ตลอดจนศึกษารูปแบบ การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของภาคประชาชน (Participatory Governance Model) มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ (GIS) เพื่อสนับสนุนการวางแผนเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน มากยิ่งขึ้นเพื่อการจัดการอย่างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนาอย่างแท้จริง

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยฉบับนี้ ได้รับทุนสนับสนุนภายใต้งบประมาณวิจัยประเภททุนอุดหนุนการวิจัยงานมูลฐาน (Fundamental Fund) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 ตามสัญญาเลขที่ SAT6601272S คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.สมทิพย์ ด้านธีรวิชัย (ปัจจุบันเกษียณอายุราชการและเป็นที่มิวิจัย) เป็นอย่างสูง ที่กรุณาให้คำปรึกษา ชี้แนะในการทำวิจัยครั้งนี้ ขอขอบคุณคุณคุณเอกธวัช ตะปนา จากเทศบาลตำบลวัดประดู่ และคุณณัฏฐวัน รัตนะ จากศูนย์วิจัยมลพิษโรงงาน สุราษฎร์ธานี ที่ให้การช่วยเหลือเก็บข้อมูลและถ่ายภาพประกอบการวิจัย ตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ขอขอบคุณแหล่งทุนวิจัยที่มอบโอกาสการทำวิจัย และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่เอื้อเฟื้อข้อมูล ให้คำแนะนำ และสนับสนุนให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- นรา พงษ์พานิชย์ และคณะ. (2567). การศึกษาความเหมาะสมในการบริหารจัดการพื้นที่บึงขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์, 9(6), 288-308.
- บริษัท วี-คอน เอ็นไวรอนเมนทอล แอนด์ เทคโนโลยี จำกัด. (2564). การสำรวจสถานภาพแหล่งกำเนิดมลพิษบริเวณรอบบึงขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. กรุงเทพมหานคร: บริษัท วี-คอน เอ็นไวรอนเมนทอล แอนด์ เทคโนโลยี จำกัด.
- พงษ์เทพ แก้วเสถียร. (2564). แนวทางการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มประมงพื้นบ้านในบริบทการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมชายฝั่งทะเลภาคใต้. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 8(10), 19-35.
- ภาวิณี แก้วตาทิพย์. (2559). ศักยภาพและแนวทางแนวการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่บึงขุนทะเลจังหวัดสุราษฎร์ธานี. ใน วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อม. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 139 ตอนพิเศษ 258 ง หน้า 1 (1 พฤศจิกายน 2565).
- สุดถนอม ต้นเจริญ. (2560). การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนบางขันแตก จังหวัดสมุทรสงคราม. วารสารวิชาการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ, 13(2), 1-24.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2563). คู่มือการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน. เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2568 จาก <https://www.dasta.or.th/th/article/2990>

- Ahyani, A. et al. (2025). Green Mobility. Implementation Strategy: A SWOT Analysis Approach. *Jurnal Penelitian Sekolah Tinggi Transportasi Darat*, 15(2), 88-102.
- Kothari, C. R. (2004). *Research methodology: Methods and techniques*. (2nd ed.). New Delhi, India: New Age International (P) Ltd., Publishers.
- Milijić, S. et al. (2010). Approach to identification and development of mountain tourism regions and destinations in Serbia with special reference to the Stara Planina mountain. *Spatium*, 2010(22), 19-28.
- Risteski, M. et al. (2012). Spatial Planning and Sustainable Tourism as Basis for Developing Competitive Tourist Destinations. *Procedia. Social and Behavioral Sciences*, 44(5), 375-386.
- Smithwick, E. et al. (2023). Regenerative landscape design: an integrative framework to enhance sustainability planning. *Ecology and Society*, 28(4), 56-70.
- Vickery, J. (2015). Creative economy report 2013 special edition: widening local development pathways. *Cultural Trends*, 24(2), 189-193.